

Starenje stanovništva u srednjim gradovima u Hrvatskoj, 1971.-2011.

Ivo Turk i Marta Jovanić

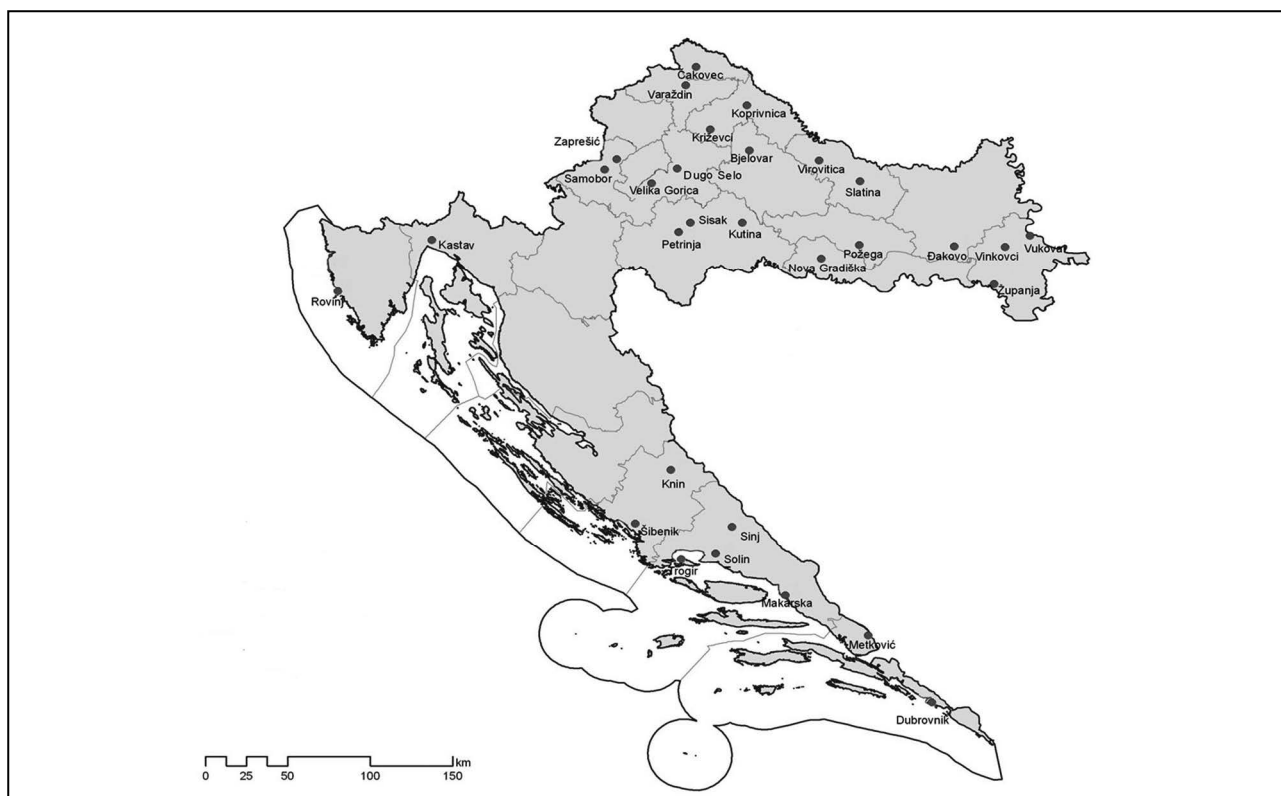
Države koje imaju pravilan, odnosno ravnomjerno raspoređen urbani sustav, imaju bolje preduvjete za ravnomjerni razvoj pri čemu upravo srednji gradovi imaju ključnu ulogu jer imaju više centralnih funkcija od malih gradova, a istovremeno mogu (i trebaju) imati značajnu centralnu ulogu u prostoru i tako rasteretiti velike gradove

Istraživanje urbanih sustava je bitno jer su upravo gradovi nositelji inovacija i dinamičnog ekonomskog razvoja. Grad svojim centralnim funkcijama okuplja okolni prostor u urbanu regiju. Države koje imaju pravilan, odnosno ravnomjerno raspoređen urbani sustav, imaju bolje preduvjete za ravnomjerni razvoj pri čemu upravo srednji gradovi imaju ključnu ulogu jer imaju više centralnih funkcija od malih gradova, a istovremeno mogu (i trebaju) imati značajnu centralnu ulogu u prostoru i tako rasteretiti velike gradove. Pojedini srednji gradovi doživjeli su promjene i u svojim granicama u razmatranom razdoblju. Različiti popisi stanovništva provedeni su prema različitim metodologijama što ih čini neusporedivima. Ipak, u nedostatku potpuno usporedivih podataka, popisni rezultati različitih popisa smatrani su mjerodavnima i uspoređuju se.¹ Kako je nemoguće uskladiti sastav stanovništva prema dobi i spolu temeljem novog i starog obuhvata naseljskih granica, ovaj rad uspoređuje postojeće popisne rezultate unatoč njihovim manjkavostima.

Treba napomenuti da se u ovome radu istražuju samo urbana naselja, a ne administrativni gradovi koji se sastoje od središnjeg urbanog naselja i drugih ruralnih naselja. Pri izdvajanju urbanih naselja korišten je administrativni princip prema kojemu se urbanim naseljima smatraju središnja naselja administrativnih gradova. Njih je u Hrvatskoj ukupno 127. Administrativni gradovi u Hrvatskoj faktički pripadaju istoj razini lokalne samouprave kao općine s razlikom da je sjedište takvoga grada urbano, a općine ruralno naselje. Ovakav sustav izdvajanja gradova ima niz nedostataka, no korišten je zbog jednostavnosti

Ivo Turk, viši znanstveni suradnik na Institutu društvenih znanosti "Ivo Pilar". E-pošta: ivo.turk@pilar.hr

Marta Jovanić, doktorirala 2017. godine na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu. E-pošta: marta.jovanic@gmail.com.

Zemljovid 1. Srednji gradovi u Hrvatskoj

Izvor: autori.

i činjenice da je temeljem njega provedena teritorijalno-administrativna podjela zemlje.² Nedostaci ovakvoga načina izdvajanja gradova najviše se osjete kod malih gradova jer se oni prema različitim kriterijima mogu smatrati urbanim, mješovitim ili ruralnim naseljima. Najčešći neadministrativni kriteriji za izdvajanje urbanih naselja su vezani uz broj stanovnika, udio zaposlenih u sekundarnim i tercijarnim (nepoljoprivrednim) djelatnostima i udio zaposlenih u naselju stanovanja. Srednji i veliki gradovi nisu podložni spomenutim nedostacima administrativnog načina izdvajanja jer imaju dovoljan broj stanovnika da bi ih se bez dvojbe moglo smatrati urbanim naseljima.

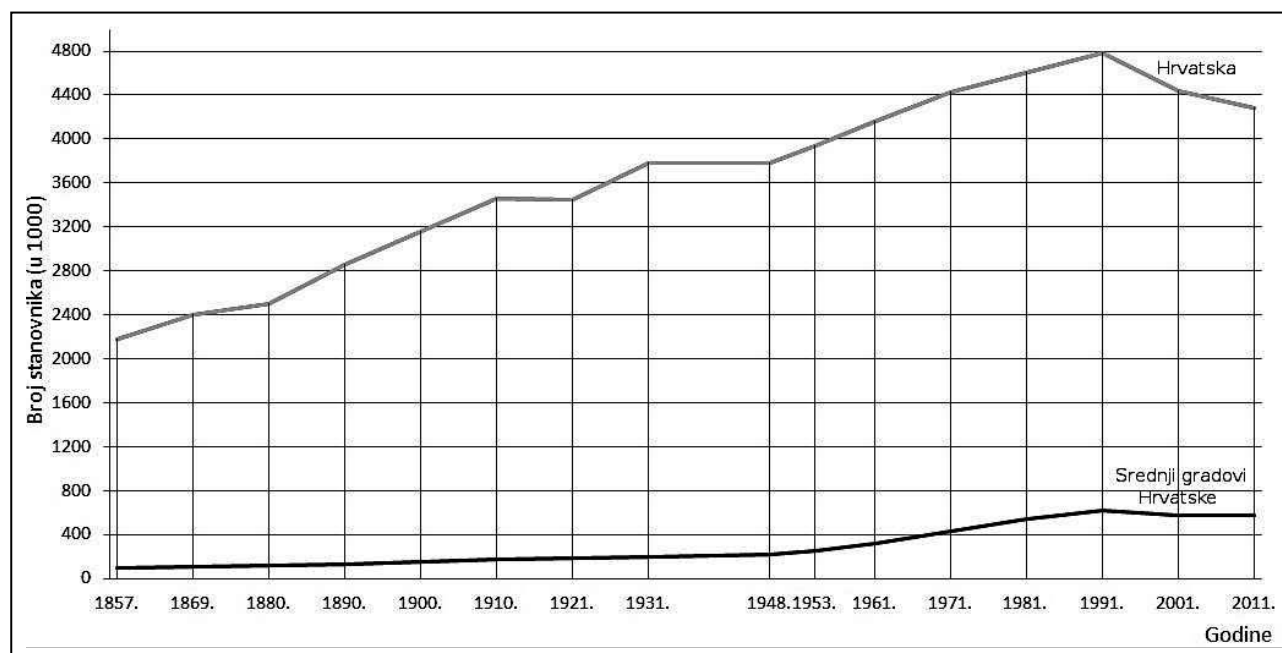
Nepravilnost hrvatskog urbanog sustava uvelike je posljedica povijesnih čimbenika, odnosno činjenice da se do osamostaljenja naš urbani sustav razvijao u okviru drugih država (Austro-Ugarske i Jugoslavije)

Hrvatska ima nepravilan urbani sustav u kojem je prisutna izrazita dominacija Zagreba i njegove urbane regije. Da bi se urbani sustav mogao smatrati pravilnim, krajnje

pojednostavljeno rečeno, nakon najvećeg grada, trebala bi postojati barem dva grada s brojem stanovnika koji nije manji od polovice broja stanovnika najvećega grada. Urbano naselje Zagreb³ imalo je prema najnovijem popisu stanovništva iz 2011. godine 688 163 stanovnika. Druga dva naselja po veličini trebala bi temeljem tih kriterija imati 344 082 stanovnika, no u slučaju Hrvatske drugo po veličini naselje je Split s 167 121, a treće Rijeka s 128 384 stanovnika, što je više nego dvostruko manje od potrebnog broja. Nepravilnost hrvatskog urbanog sustava uvelike je posljedica povijesnih čimbenika, odnosno činjenice da se do osamostaljenja naš urbani sustav razvijao u okviru drugih država (Austro-Ugarske i Jugoslavije).

Za različite države vrijede različiti kriteriji izdvajanja malih, srednjih i velikih gradova. Oni ovise o broju stanovnika pojedine države te o obilježjima njezinog urbanog sustava. Općenito se može reći da su u hrvatskim uvjetima srednji gradovi ona naselja koja imaju od 10 000 do 40 000 stanovnika (Turk, 2010). Prema tom kriteriju, temeljem popisa stanovništva iz 2011. godine, u Hrvatskoj postoji 30 srednjih gradova. To su: Bjelovar, Čakovec, Dubrovnik, Dugo Selo, Đakovo, Kastav, Knin, Koprivnica, Križevci, Kutina, Makarska, Metković, Nova Gradiška, Petrinja, Požega, Rovinj, Samobor, Sinj, Sisak, Slatina, Solin, Šibenik, Trogir, Varaždin, Velika Gorica, Vinkovci, Virovitica, Vukovar, Zaprešić i Županja.

Od prvog popisa stanovništva koji je u Hrvatskoj proveden 1857. godine pa sve do 1991. godine, ukupno stanovništvo srednjih gradova u Hrvatskoj bilježi porast broja stanovnika. U

Grafikon 1. Popisno kretanje broja stanovnika u Hrvatskoj i hrvatskim srednjim gradovima

Izvor: DZS, 2017.

tom je razdoblju broj njihovih stanovnika povećan s 93 207 na 615 147 (indeks promjene = 659,98). Nakon 1991. godine broj stanovnika srednjih gradova u Hrvatskoj opada, te 2011. godine iznosi 571 076. (indeks promjene = 92,84). Usporedimo li popisnu promjenu broja stanovnika srednjih gradova s onom u Hrvatskoj kao cjelini, uviđa se da je stanje u srednjim gradovima povoljnije. Može se reći da stanovništvo Hrvatske bilježi trend porasta broja stanovnika od prvog modernog popisa stanovništva 1857. godine sve do 1991. godine, no taj porast ipak nije kontinuiran, već se prekida u dva međupopisna razdoblja kada su se zbilila dva svjetska rata (1910.-1921. i 1931.-1948.). Od 1991. godine do danas Hrvatska bilježi kontinuiran popisni pad broja stanovnika. Jasno je da su depopulacijski procesi u srednjim gradovima, kao i Hrvatskoj razmatranoj u cjelini međusobno povezani.

Sastav stanovništva po dobi i spolu

Sastav stanovništva prema spolu i dobi je u biti biološki sastav jer je izravan uvjetovan prirodnim kretanjem stanovništva (pri takozvanom zatvorenom tipu populacije). Međutim, to ne znači da je biološki sastav izvan utjecaja društveno-gospodarskih čimbenika. Štoviše, u njemu se ogledaju društvena i gospodarska zbivanja. To je fiziološki okvir svekolikih društvenih zbivanja i procesa (Nejašmić, 2005). Iz sastava prema spolu i dobi proizlaze ključni kontingenti stanovništva kako za biološku reprodukciju (fertilni kontingent) tako i za formiranje radne snage (radni kontingent) (Wertheimer-Baletić, 1999). Sastav stanovništva po dobi i spolu odraz je demografske dinamike i socioekonomskog razvoja. Dobnom se strukturom očituje mladost, zrelost ili starost neke populacije, a struktura po spolu pokazuje brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva, pri broj 31 - rujan 2017.

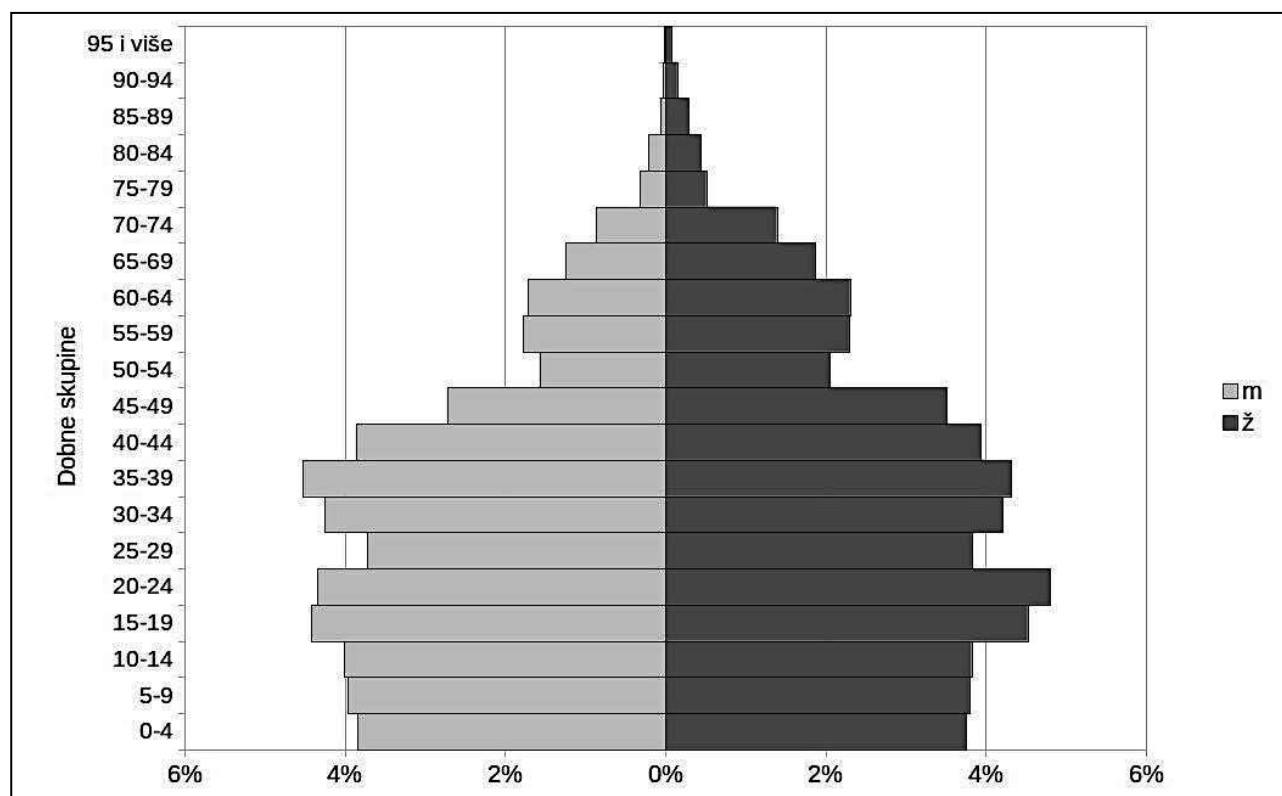
čemu njezina jače izražena neujednačenost nepovoljno utječe na sklapanje brakova.

Zbog dugoročnih učinaka koje struktura stanovništva po dobi i spolu ima na opće kretanje stanovništva, ona je ujedno i pouzdan indikator budućih trendova, procesa i odnosa u demografskom razvoju. Proces starenja stanovništva kudikamo je izraženiji u hrvatskom ruralnom prostoru nego u gradovima. Razlog tome je migracija stanovništva iz sela u gradove. Poznato je da je u toj migraciji u najvećoj mjeri sudjelovalo stanovništvo u reproduktivno najpovoljnijoj dobi, što je uostalom i reduciralo demografsko-reproduktivni potencijal ruralnih prostora.

U ovome je radu razmotrena promjena u strukturi stanovništva po dobi i spolu srednjih gradova Hrvatske u razdoblju

Usporedimo li popisnu promjenu broja stanovnika srednjih gradova s onom u Hrvatskoj kao cjelini, uviđa se da je stanje u srednjim gradovima povoljnije

1971.-2011. Zbog jednostavnosti, razmotrena su samo dva spomenuta popisa. Unatoč tome, dobiva se dobar uvid u problematiku demografskog starenja. Indeks starenja koji predstavlja omjer starog i mladog stanovništva,⁴ 1971. godine je za srednje gradove iznosio 35,96, da bi 2011. godine porastao na čak 107,75. Prema Alici Wertheimer-Baletić (1999), proces starenja stanovništva započinje kad vrijednost indeksa starenja premaši 40. Budući da je vrijednost indeksa starenja 1971. godine u

Grafikon 2. Sastav stanovništva po dobi i spolu u srednjim gradovima 1971. godine

Izvor: SZS, 1973.

srednjim gradovima bila blizu vrijednosti 40, jasno je da u razdoblju nakon te godine započeo proces starenja stanovništva hrvatskih srednjih gradova. Stoga je i spomenuta godina uzeta za ishodišnu u ovome radu. Za usporedbu, indeks starenja Hrvatske za 1971. godine iznosio je 47,20, da bi do 2011. godine porastao na 115,03, što znači da je proces starenja u srednjim gradovima nešto manje uznapredovao nego u Hrvatskoj promatranj u cjelini. Ovakvo je stanje posljedica migracija iz ruralnih prostora u gradove tijekom druge polovice 20. stoljeća. Proizlazi da je u toj migraciji pretežito sudjelovalo stanovništvo mlađe dobi pa je stoga i stanovništvo srednjih gradova Hrvatske nešto mlađe od hrvatskog prosjeka.

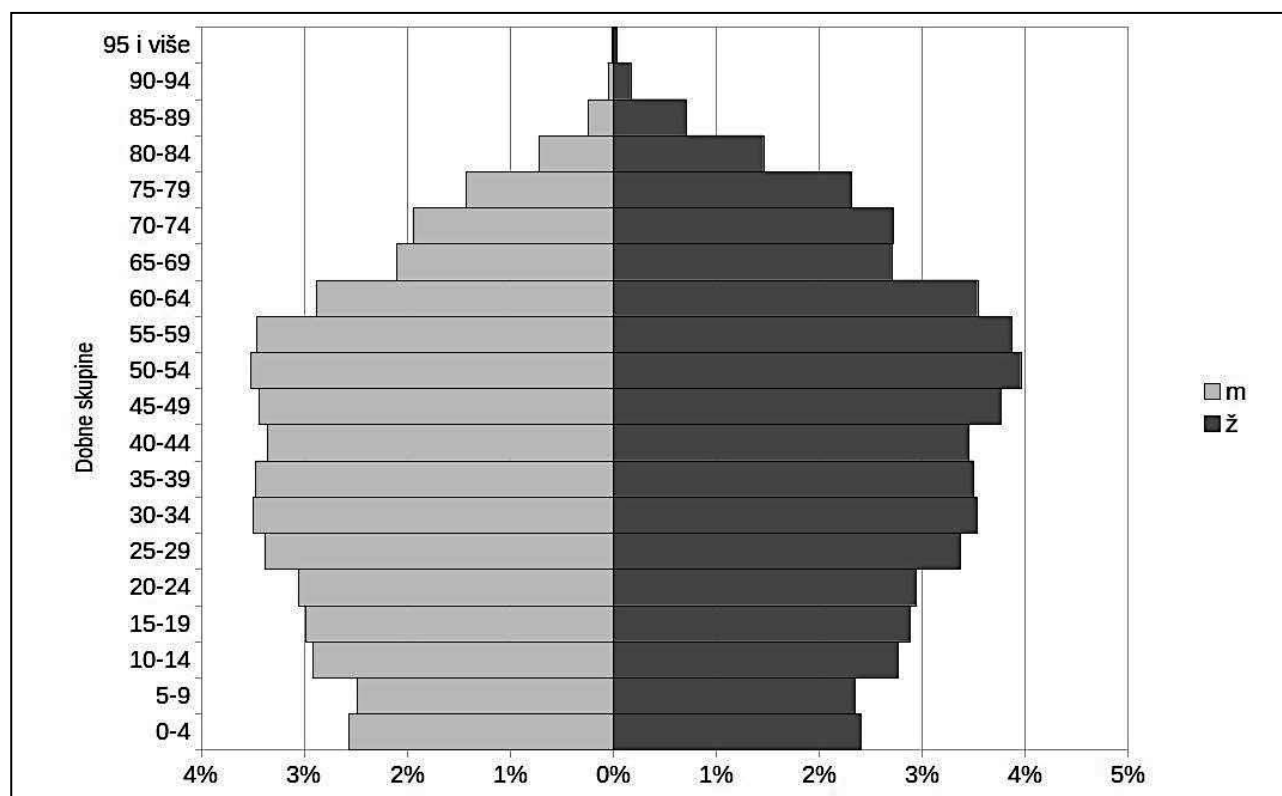
Proces starenja u srednjim gradovima nešto manje uznapredovao nego u Hrvatskoj promatranj u cjelini

Struktura stanovništva po dobi i spolu najčešće se prikazuje pomoću "dobno-spolne piramide". Iz *Grafikona 2* vidljivo je da su 1971. godine najbrojnije bile relativno mlađe dobne skupine iako je već ovdje primjetna manja brojnost najmlađih dobni skupina, što je posljedica pada nataliteta i što će u kasnijim razdobljima nepovoljno utjecati na demografske prilike. Primjetne su i okrnjene dobne skupine 25-29 i 50-54 godina starosti.

Starija okrnjena dobna skupina je rođena za vrijeme Prvog svjetskog rata kada je natalitet bio smanjen. Uz to, ta je dobna skupina za vrijeme Drugog svjetskog rata bila u najpovoljnijoj dobi za vojnu službu pa je stoga u spomenutom ratu imala i znatne direktne gubitke. Mlađa okrnjena dobna skupina je rođena za vrijeme Drugog svjetskog rata, kada je natalitet opet bio smanjen, a pored toga njihovi roditelji uvelike pripadaju ranije objašnjenj malobrojnoj, starijoj, okrnjenoj dobnoj skupini. „Dobno-spolna piramida“ koja prikazuje stanje iz 1971. godine ima oblik zvona. Taj oblik piramide ukazuje na početak procesa starenja stanovništva, odnosno na zrelo ili stacionarno stanovništvo.

Iz *Grafikona 3* je vidljivo kako 2011. godine "dobno-spolna piramida" nalikuje na onu iz 1971. godine, ali je zaokrenuta za 180 stupnjeva. Najbrojnija je dobna skupina starosti od 50 do 54 godine, dok su mlade generacije osjetno malobrojnije. Iz navedenog je jasno koliko je stanovništvo hrvatskih srednjih gradova u promatranom razdoblju ostarjelo. Posebno zabrinjava vidno manja brojnost dvije najmlađe dobne skupine u odnosu na dobnu skupinu starosti od 10 do 14 godina jer ukazuje na nastavak svih već prisutnih negativnih demografskih procesa. Godine 2011. "dobno-spolna piramida" ima oblik urne, a takav oblik ukazuje na staro ili kontraktivno stanovništvo.

Demografsko starenje jedan je od dominantnih demografskih procesa u hrvatskim srednjim gradovima i Hrvatskoj općenito. Koliko će ono biti intenzivno ovisi o različitim vanjskim faktorima koji djeluju na pojedinim područjima. Starenje

Grafikon 3. Sastav stanovništva po dobi i spolu u srednjim gradovima 2011. godine

Izvor: DZS, 2017.

stanovništva se vrlo jasno opaža komparativnom analizom promjene broja mladog i starog stanovništva, vrijednosti koeficijenta mladosti i starosti, kao i indeksa starenja. Pojedini pokazatelji sastava stanovništva prema dobi i spolu srednjih gradova Hrvatske prikazani su u *Tablici 1*.

Udio mladog stanovništva u srednjim gradovima Hrvatske smanjio se u razdoblju od 1971. do 2011. godine s 32,13 na 21,37 posto, dok je udio starog stanovništva porastao s 11,55 na 23,03 posto. O uznapredovalom procesu starenja stanovništva govori i porast indeksa starenja s 35,96 na čak 107,75. Posebno zabrinjava pad udjela predferilnog kontingenta (žena) s 21,78 na 14,35 posto, pad udjela ferilnog kontingenta s 55,80 na 44,71 posto, te veliki porast udjela postferilnog kontingenta s 21,77% na čak 40,94 %. Godine 2011. udio ferilnog kontingenta (žena u ferilnoj dobi) u hrvatskim srednjim gradovima bio je neznatno veći od udjela postferilnog kontingenta (žena u postferilnoj dobi) što ukazuje na nastavak smanjenja nataliteta u budućnosti. Takvo je stanje krajnje nepovoljno.

Kako bi se stekao bolji uvid u problematiku ostarjelosti stanovništva u srednjim gradovima Hrvatske, izvršena je klasifikacija ostarjelosti stanovništva za svaki pojedini grad. Klasifikacija ostarjelosti izvršena je prema metodologiji Ive Nejašmića (2003). Ova je metodologija suvremena, doima se razrađenijom i najdetaljnijom, pa je stoga i odabrana.⁵ Bodovne vrijednosti mogu se klasificirati u 7 tipova ostarjelosti stanovništva: 1 – *na pragu starenja* (90,5 – 100,0 bodova); 2 – *starenje* (84,5 – 90,0 bodova); 3 – *starost* (73,0 – 84,0 bodova); 4 – *duboka starost* (65,5 – 72,5

bodova); 5 – *vrlo duboka starost* (50,5 – 65,0 bodova); 6 – *izrazito duboka starost* (30,5 – 50,0 bodova) i 7 – *krajnje duboka starost* (0,0 – 30,0 bodova). Za naselja gdje je bodovni pokazatelj veći od 100 utvrđeno je da proces starenja stanovništva nije otpočeo, tj. da nije prisutan. Takva su naselja klasificirana u *tip 0* čije je obilježje – *starenje nije prisutno*.

Udio mladog stanovništva u srednjim gradovima Hrvatske smanjio se u razdoblju od 1971. do 2011. godine s 32,13 na 21,37 posto, dok je udio starog stanovništva porastao s 11,55 na 23,03 posto

Iz prethodne tablice vidljivo je da je stanovništvo srednjih gradova u Hrvatskoj u promatranom razdoblju zabilježilo značajno starenje. Bodovni pokazatelj ostarjelosti za srednje gradove iznosio je 1971. godine 90,5. Na temelju toga može se zaključiti da je tip ostarjelosti bio 1 (na pragu starosti). Tada je proces starenja stanovništva u srednjim gradovima tek započinjao. Za usporedbu, Hrvatska je tada imala tip 2 ostarjelosti (bodovni pokazatelj 86,5), čije je obilježje starenje stanovništva.

Tablica 1. Odabrani pokazatelji strukture stanovništva srednjih gradova po dobi i spolu, 1971. i 2011.

Pokazatelji	1971.	2011.	Indeks promjene 1971.-2011.
Koeficijent feminiteta	1091,09	1102,88	-
Broj stan. ≤ 19	134 994	122 128	90,47
Koeficijent mladosti (%)	32,13	21,37	-
Broj stan. ≥ 60	48 543	131 589	271,08
Koeficijent starosti (%)	11,55	23,03	-
Indeks starenja	35,96	107,75	-
Broj stan. ≤ 14	97 411	88 590	90,94
% predradni kontingent	23,18	15,50	-
Broj stan. 15-64	288 587	388 027	134,46
% radni kontingent	68,69	67,90	-
Broj stan. ≥ 65	31 681	94 867	299,44
% postradni kontingent	7,54	16,60	-
Broj žena ≤ 14	47 752	43 015	90,08
% predferilni kontingent	21,78	14,35	-
Broj žena 15-49	122 328	134 007	109,55
% ferilni kontingent	55,80	44,71	-
Broj žena ≥ 50	47 730	122 700	257,07
% postferilni kontingent	21,77	40,94	-

Izvor: SZS, 1973; DZS, 2017.

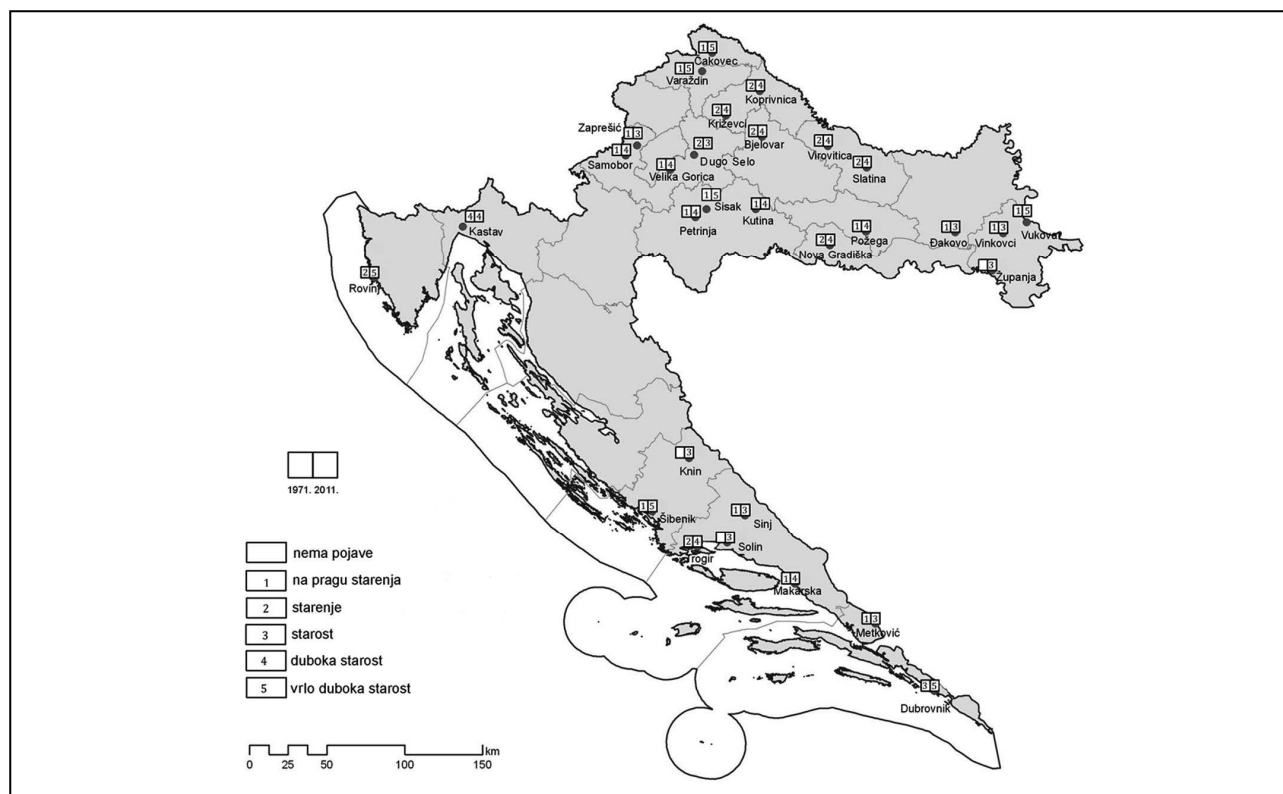
Jasno je da su 1971. godine srednji gradovi imali manju razinu ostarjelosti od hrvatskog prosjeka. Posljedica je to migracije relativno mlađeg stanovništva iz sela u gradove. Gradovi (naselja) Knin i Županja spomenute godine nisu zabilježili pojavu starenja stanovništva. Za pretpostaviti je da je blizina susjedne Bosne i Hercegovine i imigracija iz te države utjecala na povoljniji sastav stanovništva prema dobi u Županji, dok je u slučaju Knina za to najvjerojatnije zaslužna njegova tadašnja značajna uloga prometnog čvorišta i vojnog središta. Gradovi: Čakovec, Đakovo, Kutina, Makarska, Metković, Petrinja, Požega, Samobor, Sinj, Sisak, Šibenik, Varaždin, Velika Gorica, Vinkovci, Vukovar i Zaprešić imali su tip 1 ostarjelosti, pa se može reći da je stanovništvo tih gradova bilo na pragu starenja. S obzirom da se radi o heterogenoj skupini naselja, teško je naći zajedničke faktore koji su uzrokovali takvo stanje. Pojedini od tih gradova imali su razvijenu industriju koja je sigurno potakla useljavanje u te gradove. Takvi gradovi bili su: Čakovec, Kutina, Petrinja, Sisak, Varaždin, Vinkovci i Vukovar. Vinkovci su uz to bili i značajno željezničko čvorište. Druga skupina su satelitski gradovi Zagreba koji svoj razvoj duguju upravo svome satelitskom položaju. Takvi su bili: Samobor, Velika Gorica i Zaprešić, s time da Samobor nije tipičan satelitski grad jer ima dugu urbanu

Tablica 2. Ostarjelost stanovništva srednjih gradova u Hrvatskoj, 1971.-2011.

Naselje	Bodovi 1971.	Tip ostarjelosti 1971.	Bodovi 2011.	Tip ostarjelosti 2011.
Bjelovar	84,5	2	66	4
Čakovec	91,5	1	65	5
Dubrovnik ⁶	83	3	61	5
Dugo Selo	90	2	76,5	3
Đakovo	96,5	1	73	3
Kastav ⁷	72	4	67,5	4
Knin	101	0	82,5	3
Koprivnica	87,5	2	67	4
Križevci	87	2	69,5	4
Kutina	92,5	1	69	4
Makarska	90,5	1	71	4
Metković	97	1	81	3
Nova Gradiška	88,5	2	68	4
Petrinja	90,5	1	70,5	4
Požega	90,5	1	68	4
Rovinj	87,5	2	60	5
Samobor	91,5	1	66	4
Sinj	95,5	1	76	3
Sisak	93	1	61,5	5
Slatina	89	2	71	4
Solin ⁸	-	-	82,5	3
Šibenik	91,5	1	64	5
Trogir	89,5	2	68,5	4
Varaždin	90,5	1	62,5	5
Velika Gorica	91	1	69	4
Vinkovci	93,5	1	73,5	3
Virovitica	89,5	2	68	4
Vukovar	92	1	60,5	5
Zaprešić	92	1	73	3
Županja	102,5	0	73,5	3
Srednji gradovi ukupno	90,5	1	68,5	4
Hrvatska	86,5	2	67	4

Izvor: SZS, 1973; DZS, 2017.

tradiciju. Razvoj turizma sigurno je pozitivno utjecao na ostarjelost stanovništva u Makarskoj i Šibeniku.

Zemljovid 2. Ostarjelost stanovništva srednjih gradova u Hrvatskoj, 1971.-2011.

Izvor: SZS, 1973; DZS, 2017.

Tip 2 ostarjelosti, čije je obilježje starenje stanovništva, zabilježili su 1971. godine: Bjelovar, Dugo Selo, Koprivnica, Križevci, Nova Gradiška, Rovinj, Slatina, Trogir i Virovitica. S obzirom na heterogenost i ove skupine, vrlo je teško naći zajedničke uzroke ovakvom stanju koje nije toliko nepovoljno. I u ovoj skupini ima gradova koji su imali razvijenu industriju. Takvi su ponajprije Koprivnica i Bjelovar. Razvoj turizma sigurno je utjecao na ovakvo stanje u Rovinju i Trogiru, dok je činjenica da je Dugo Selo satelitski grad Zagreba sigurno utjecalo na stanje u promatranj godini.

Nepovoljan tip 3 (starost stanovništva) zabilježio je 1971. godine Dubrovnik, a uzrok tome bi mogao biti povezan s manjom imigracijom u taj grad. Kastav je zabilježio vrlo nepovoljan tip ostarjelosti 4 čije je obilježje duboka starost stanovništva. Tada je Kastav bio maleni grad u zaleđu Rijeke u čiju urbanu regiju nije bio dovoljno integriran. Povrh toga, prostor Kastavštine ima dugu tradiciju iseljavanja, što je nedvojbeno uzrok ovako velikom stupnju ostarjelosti.

Godine 2011. hrvatski srednji gradovi bilježe bodovni pokazatelj ostarjelosti 68,5, što upućuje na tip 4 ostarjelosti stanovništva (duboka starost). Za usporedbu, Hrvatska je te godine zabilježila bodovni pokazatelj ostarjelosti 67, koji upućuje na isti tip (4) ostarjelosti stanovništva kao i u srednjim gradovima. Dakle, proces starenja stanovništva znatno je uznapredovao, a srednji gradovi i dalje imaju nešto manju ostarjelost stanovništva od Hrvatske promatrane u cjelini s time da je, nažalost, prisutna homogenizacija hrvatskog

državnog teritorija na osnovi negativnih demografskih pokazatelja pri čemu demografsko starenje nije iznimka. Osnovni uzroci ovakvog stanja su loša ekonomska situacija, emigracija, prirodni pad broja stanovnika i nepovoljni direktni i indirektni utjecaji Domovinskog rata.

Tip 3 ostarjelosti stanovništva (starost) imali su: Dugo Selo, Đakovo, Knin, Metković, Sinj, Solin, Vinkovci, Zaprešić i Županja. Ponovo se radi o heterogenoj skupini naselja (gradova) i

Proces starenja stanovništva znatno je uznapredovao, a srednji gradovi i dalje imaju nešto manju ostarjelost stanovništva od Hrvatske promatrane u cjelini

paradoksalno je da u okolnostima iz 2011. godine naselja koja imaju objektivno nepovoljan tip ostarjelosti imaju najmanje nepovoljnu razinu ostarjelosti. Za satelitska naselja Zagreba (Dugo Selo i Zaprešić) i Splita (Solin) uzroci su vrlo vjerojatno vezani uz decentralizacijske procese unutar urbanih regija tih dvaju gradova.

Tip 4 ostarjelosti (duboka starost) imao je najveći broj hrvatskih srednjih gradova: Bjelovar, Kastav, Koprivnica, Križevci,

Kutina, Makarska, Nova Gradiška, Petrinja, Požega, Samobor, Slatina, Trogir, Velika Gorica i Virovitica. Na pojavu ovakvog stanja u svakom spomenutom gradu utjecali su različiti čimbenici od kojih su mnogi specifični za samo jedan grad. Ipak, nedvojbeno je da su na ovakvo stanje utjecali smanjenje nataliteta i emigracija.

Tip 5 ostarjelosti (vrlo duboka starost) imali su Čakovec, Dubrovnik, Rovinj, Sisak, Šibenik, Varaždin i Vukovar. Ovakva situacija posljedica je dugotrajne nebrige za demografske procese koja sada dolazi na naplatu.

Zaključak

Demografska situacija u Hrvatskoj krajnje je nepovoljna, a nepovoljni demografski procesi imaju stoljetni kontinuitet. U tome kontekstu niti srednji gradovi Hrvatske nisu iznimka. S obzirom na aktualne demografske procese teško je očekivati pomake na bolje. To znači da je krajnje vrijeme da se osmisli sustavna, sveobuhvatna i dugoročna demografska politika koja bi rezultirala poboljšanjem postojećeg stanja. Za to je potreban nacionalni konsenzus i jamstva da će se dogovoreno i osmišljeno provesti u djelo. Ne dogodi li se to, izgledna je daljnja demografska regresija, kako Hrvatske, tako i njezinih srednjih gradova koji bi po svojoj definiciji trebali biti nositelji ravnomjernog i policentričnog razvoja. Neprovođenje mjera demografske obnove u svojoj konačnici za posljedicu može imati supstituciju stanovništva uz gubitak nacionalnog identiteta. Takav scenarij svakako treba izbjeći.

Bilješke

- 1 Za više informacija o ovoj temi pogledati metodologije popisa stanovništva i/ili Pokos, 2003.
- 2 Kao što je poznato, Hrvatska se dijeli na županije (s time da Grad Zagreb ima status županije), županije se dijele na gradove/općine, dok se potonji dijele na naselja.
- 3 Dakle ne Grad Zagreb koji uz naselje Zagreb uključuje još 69 drugih naselja.

4 Mladim se stanovništvom smatra ono u dobi od 0 do 19 godina. Zrelim se smatra ono u dobi od 20 do 59 godina, dok je staro ono u dobi od 60 i više godina.

5 Više o ovoj metodologiji pogledati u: Nejašmić, 2003.

6 U 1971. godini sadrži podatke za bivša naselja Gruž-Luka i Lapad. U 2001. smanjeno je izdvajanjem naselja: Bosanka, Brašina, Brgat Donji, Brgat Gornji, Buići, Čajkovića, Čajkovići, Čelopeci, Čibača, Donje Obuljeno, Gornje Obuljeno, Grbavac, Knežica, Komolac, Kupari, Makoše, Martinovići, Mlini, Mokošica, Nova Mokošica, Petrača, Petrovo Selo, Plat, Pobrežje, Prijedor, Rožat, Soline, Srebreno, Sustjepan, Šumet i Zavrelje (Općina Župa dubrovačka).

7 2003. godine naselje je povećano pripajanjem naselja: Brnčići, Čikovići, Rubeši, Spinčići i Trinajstići. Da toga pripajanja nije bilo, Kastav bi danas bio mali, a ne srednji grad.

8 1971. godine Solin nije postojao kao samostalno naselje pa samim time podatci nisu dostupni.

Literatura

DZS (Državni zavod za statistiku) (2017) *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske*. <https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/retrospekt/predgovor.pdf> Pristupljeno: 6. prosinca 2017.

Nejašmić, Ivo (2003) Značajke biološkog (demogeografskog) sastava stanovništva Hrvatske. *Hrvatski geografski glasnik* 65 (2): 29-55.

Nejašmić, Ivo (2005) *Demogeografija – Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*. Zagreb: Školska knjiga.

Pokos, Nenad (2003) Metodološke promjene u popisima stanovništva. *Hrvatska revija* 3 (1): 29-35.

SZS (Savezni zavod za statistiku) (1973) *Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Pol i starost – I deo, rezultati po naseljima i opštinama, Knjiga VIII*. Beograd: Savezni zavod za statistiku.

Turk, Ivo (2010) *Srednji gradovi Hrvatske – Suvremeni demogeografski procesi*. Doktorska disertacija, Geografski odsjek PMF-a. Zagreb: Prirodoslovno-matematički fakultet.

Wertheimer-Baletić, Alica (1999) *Stanovništvo i razvoj*. Zagreb: MATE. ■